

и та
, що
ьним

иком
і, до
ння,
тися
ням
кція
їх в
ості

том,
а й

юго
вно

юго
ікт.
гам
тва,

ості
а з
для

дно
ьки

нки

ом
ння
к і
від
ний
нки

ції
ри
ка,

ння

і в

- формування самовизначеності старшокласника до найближчого соціального оточення, тобто, до сім'ї, школи, однолітків, оточуючих людей і т. д., іншими словами, висування суспільно-цінних, громадянських мотивів поведінки;

- формування потреб у виявленні громадянських якостей, тобто формування позитивної соціальної активності в сферах діяльності.

Як бачимо, педагогічні функції соціалізації співпадають з основними завданнями формування громадянськості у старшокласників. Дане положення ще раз підтверджує висновок про те, що соціалізація старшокласників і формування громадянськості – два взаємопов'язаних процеси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буюва Л.П. Социальная среда и формирование гармонической личности.- М., 1971.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т.- М.: Педагогика, 1982. – Т. 1. – 488 с
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
4. Макаренко А.С. Пед. соч.: В 8-ми т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1 – 366 с.; 1983. – Т. 2 – 512 с.; 1983. – Т. 3 – 511 с.; 1984. – Т. 4 – 399 с.; 1985. – Т. 5 – 333 с.; 1985. – Т. 6 – 384 с.; 1986. – Т. 7 – 318 с.; - 1986. – Т. 8 – 335 с.
5. Мальковская Т.Н. Социальная активность старшеклассников. – М.: Педагогика, 1988. – 140 с.
6. Постовий В.Г. Ціннісні орієнтації української сім'ї // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 185-197.
7. Сиротенко А.Й. Економічна підготовка учнів у процесі вивчення географії. - К.: Рад. школа. – 1988. – 54 с.

ОСОБИСТІСНО-СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

Т. В. Яцула

*Херсонський державний університет
(м. Херсон)*

Мета освіти сьогодення фіксує необхідність створення умов для творчого розвитку і самореалізації особистості учнівської молоді. У цьому контексті питання соціального виховання, педагогізації середовища життєдіяльності підростаючого покоління набувають особливої актуальності.

Дозвілля школярів, як середовище їх особистісного розвитку, є актуальною сферою педагогічних пошуків.

Історико-педагогічний аналіз свідчить, що питання педагогізації вільного часу не нове. Вперше на можливості його використання в соціальному розвитку особистості звернув увагу С.Т.Шацький. У своїх педагогічних поглядах він керувався положенням, що розвиток людини проходить у взаємозв'язку і під впливом середовища, що, по суті, представляє собою процес соціалізації. Тому педагог, вихователь може зрозуміти дитину лише у контексті його оточення (середовища), поступово підвищуючи його

педагогічний потенціал. Педагогізація середовища, що оточує дитину, його вплив на розвиток особистості яскраво відображені в системі виховання А.С.Макаренка. „Виховує не сам вихователь, а середовище,” – ці слова видатного педагога орієнтують на пошук шляхів педагогізації середовища часу дозвілля школярів.

У роботі Б.Вульфова, В.Іванова [2] відзначається, що у змісті процесу соціалізації можна констатувати дві пов'язані, хоча і різні за природою, і проявами, сторони.

З одного боку, соціалізація – це потік зовнішніх (природних, соціальних, соціально-психологічних) впливів на людину. З цієї точки зору природний „соціалізатор” – це наше життя. Однак явища життя неоднозначні; серед них чимало і негативних. Впливи середовища можуть усвідомлюватись чи не усвідомлюватись, залишати більш-менш глибокий слід у особистісному розвитку. Інший бік, соціалізація – внутрішні процеси, що відбуваються в людині: сприйняття, освоєння впливу середовища, при цьому не пасивне, а активне, тобто те, що входить до фондів свідомості і почуттів, цінностей і відносин, стилю поведінки і спілкування.

Серед факторів соціалізації у підлітковому та юнацькому віці науковці (Б. Вульфов, А.Мудрик, А.Титов, Д.Фельдштейн та інші) особливу увагу приділяють компаніям, організаціям, об'єднанням дітей підліткового та юнацького віку. Фіксує велике значення груп спілкування слід відзначити спад педагогічно-спрямованої взаємодії з ними.

Під час існування радянської держави заклади позашкільної педагогіки охоплювали достатньо велику кількість учнів, організовували їх не тільки творчий, а й соціальний розвиток. Існування в державі піонерської, комсомольської організацій давало можливість молоді якоюсь мірою відчувати приналежність до специфічно вікового об'єднання (мається на увазі задоволення потреби бути рівним серед рівних).

Сучасний період не знімає важливості об'єднань учнів в соціальному розвитку, особливо в підлітковому віці, але цей процес характеризується у більшості випадків стихійністю.

Мета статті полягає у висвітленні виховного потенціалу клубів дозвіллевого спілкування підлітків і можливостей здійснювати педагогічну підтримку, допомогу саморозвитку школярів.

Мікросоціум групи, до якої належить підліток, активно впливає на його особистісний розвиток. Найбільш яскраво це проявляється на дозвіллі учнів підліткового віку: хобі, норми, цінності, настанови – орієнтації моди і т.д. Референтні для підлітка групи, виступають особистісно-значимими і впливають на соціальне становлення підлітка, на його взаємовідносини з дорослим світом. „Відірваність” світів дорослих і підлітків призводить не лише до конфліктних ситуацій, але й „деформації” підлітково-юнацької свідомості: внутрішньоозростаюча людина ще не готова до зайняття значимої соціальної позиції і усвідомлення свого „Я” в системі багатопланових відносин”. [4]

Аналіз наукових праць (А.Копська, І.Кон, С.Максимова, А.Мудрик, Д.Фельдштейн та інші) з проблеми соціалізації підлітків, свідчить про те, що вона тісно пов'язана зі змістом неформальних об'єднань молоді. Науковці підкреслюють, що кризові етапи розвитку суспільства посилюють процес групування підлітків у неформальні об'єднання.

Вирішення цих проблем можливо через „міст” дозвіллевих інтересів підлітків і дозвіллевих потреб майбутніх та молодих вчителів. Аналізуючи зміст дозвілля студентства і учнів підліткового віку слід констатувати достатню кількість спільних аспектів: бажання спілкуватись з однолітками, обговорення актуальних телевізійних програм, прагнення самостійно вирішувати життєві плани. Навіть перелік фільмів, які дивляться, пісні, які слухають, журнали, газети, які читають не має значної

розбіжності. Разом з цим, студентство – це значний крок в особистому розвитку: більш високий рівень самосвідомості, чіткіше визначення життєвих планів і шляхів їх досягнення, свідоме бажання самоствердитися в житті, знайти „своє діло”, „свою справу” – що свідчить про свідому потребу самореалізації.

Виходячи з цього наше припущення полягало в наступному:

Молодим і майбутнім вчителям форма клубу дозвіллевого спілкування школярів (підліткового та юнацького віку) надає можливість особистісного професійно-педагогічного визначення. А спільність інтересів у сфері дозвілля дозволяє через суб'єкт-суб'єктні відносини, досягти, з одного боку, розширення інтересу, а з другого – у вільному, діалогічному спілкуванні через використання інтерактивних методів, сприяє особистісному розвитку.

Інтерес в контексті нашого дослідження має „педагогіка неформального співробітництва” Д.Ольшанського [3] в якій автор пропонує шляхи її реалізації в сучасному соціовиховному процесі. Три головних компонента: розуміння, допомога, не заважати, складають основу „педагогіки неформального співробітництва”.

Перший компонент проголошує повагу в міжособистісних стосунках з підлітками, відношення рівних, зацікавленість в особистості незалежно від віку. „В основі розуміння знаходяться оцінка підлітка як особистості, як потенціального творця, якому щось заважає показати свої можливості”. [3]

Другий компонент – допомога – тлумачиться, як створення умов для реалізації себе, своїх творчих потенцій. Це і означає, що світ дорослих повинен надати об'єднанням підлітків вибір для того, щоб вони мали можливість знайти себе.

Компонент „не заважати”, на наш погляд, потребує більш детального аналізу і тлумачення. Автор не дає відповіді: чому не заважати? Тому ми вважаємо, що перші два компонента педагогіки неформального співробітництва є дійсними в соціально-виховному процесі розвитку особистості.

Водночас вони присутні і мають обґрунтований характер в концепції особистісно-орієнтованого процесу І.Д.Беха [1]. Утвердження людини як найвищої цінності навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети головна мета особистісно-орієнтованого виховного процесу. Тому виховними позиціями педагога є розуміння дитини, визнання її і прийняття.

Розуміння дитини (в нашому дослідженні) передбачає перш за все діалог, довірче спілкування у процесі якого дитина розкриває ті чи інші аспекти свого внутрішнього світу, думки, почуття, переживання.

Вимога визнання дитини ґрунтується на вірі в її можливості, у самовдосконалення.

Особливо цінним для нас є позиція науковця, щодо прийняття дитини. „Готовність педагога до повного прийняття дитини зводиться до таких кроків: дозволу їй бути такою, якою вона є; увага до її почуттів, думок і готовності їх почути; готовності до підтримки виховання ... розуміючи, що цінності й системи поглядів можуть не збігатися; готовності ділитися власними цінностями й поглядами, сприяючи можливості розуміння себе вихованцем”. [1]

Ми вважаємо, що найбільш позитивними для впровадження цих позицій є середовище дозвілля підлітків, яке дозволяє вільно, не регламентовано, через інтерес до світу захоплення, потреб підлітків впроваджувати не тільки педагогічну підтримку, але й допомагати (створювати умови) для їх особистісного розвитку.

Базуючись на зазначеному, нами розроблена модель клубу дозвіллевого спілкування учнів підліткового віку, яка характеризується наступними структурними компонентами: мета, зміст діяльності-спілкування, засоби особистісно-зорієнтованої

взаємодії, професійна компетентність педагога-організатора дозвіллевого спілкування школярів.

Технологія заснування клубів дозвіллевого спілкування підлітків має структурно-системний характер: виявлення ведучої ідеї, формулювання цілей і завдань, розробка на їх основі теоретичного і практично-спрямованого змісту, конкретизація складових системи і механізмів їх взаємодії; визначення необхідних для реалізації методів, прийомів, проектування умов здійснення.

Головним критерієм успіху моделі клубу дозвіллевого спілкування визначено самопочуття підлітка, його особистісно-соціальний розвиток.

Мета кожного проекту клубу носить двокомпонентний характер. З одного боку вона базується на інтересах, потребах учнів підліткового віку і конкретизується в такій тематиці як „Прихильники фантастики”, „Любителі комп'ютерних ігор”, та інші, а, з другого, спрямовує діяльність організатора на допомогу в особистісному розвитку школярів. Відповідно до цієї двокомпонентної мети зміст клубу дозвіллевого спілкування, розгортається в двох напрямках. Перший пов'язаний з накопиченням інформації, обговоренням її щодо подальшого розвитку інтересу в тій чи іншій сфері життєдіяльності (стосовно часу дозвілля) і передбачає включення підлітків в процес самоорганізації дозвіллевого часу. Другий компонент потребує від вихователя-організатора дозвіллевих об'єднань підлітків перш за все таких особистісних якостей і здібностей, як емпатійність, відкритість, ініціативність, комунікабельність та інші. Організатору дозвіллевих об'єднань підлітків необхідні знання з теорії і методики організації клубів дозвіллевого спілкування підлітків, інтерактивних прийомів, методів які спрямовані на допомогу саморозвитку учня, діагностико-корегуючих методик.

Розвиваючи спільний інтерес у обраній сфері, організатор самовизначається як індивідуальність, пізнає ті особливості своєї особистості, які можуть бути йому і невідомі. Одночасно він самоутверджується, так як особистісно-орієнтована взаємодія з підлітками в галузі їх потреб, інтересів дає підставу вважати себе професійно-ціннісною особистістю.

Висновки. Вільне, діалогічне спілкування в клубах дозвілля школярів, використання інтерактивних методів, прийомів, вправ, тренінгів надає можливість вирішити соціально-виховні проблеми підліткового віку:

- Визначення референтної групи, яка задовольняє потребу в особистісно-орієнтованому спілкуванні;
- Формування життєвих цілей і аналіз умов їх досягнення;
- Розвиток самостійності, відповідальності за вирішення конкретних життєвих ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Кн. I Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280с.
2. Вульфів Б.З., Иванов В.Д. Основы педагогики в лекциях, ситуациях, первоисточниках. – М., 1997
3. Ольшанский Д.В. Новая педагогическая психология. – М.: Академический проект, 2002. – 528с.
4. Фельдштейн Д.И. Детство как социально-психологический феномен и особое состояние развития //Вопросы психологии. – 1998. – № 1. – С. 3-19.